

ECRI

European Commission against Racism and Intolerance
Commission européenne contre le racisme et l'intolérance

CRI (99) 10 prov.
Version ukrainienne
Ukrainian version

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості

ЄКРН вивчає ситуацію в кожній із країн:

Доповідь про Україну

Страсбург, 26 березня 1999 року

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Відвідайте нашу ВЕБ-сторінку : www.coe.int/ecri

Вступ

Європейську комісію проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) було засновано в 1994 році в результаті виконання поставленого під час Першої зустрічі глав держав та урядів держав-членів Ради Європи завдання боротись із зростанням расизму, ксенофобії, антисемітизму та нетерпимості, що становлять загрозу правам людини і демократичним цінностям у Європі. Членами ЄКРН були обрані особи, експертна робота яких в питаннях щодо расизму та нетерпимості набула визнання.

Перед ЄКРН були поставлені такі задачі: робити огляд законодавства держав-членів, політики або інших заходів, що спрямовані на боротьбу із расизмом, ксенофобією, антисемітизмом та нетерпимістю, а також оцінювати їхню ефективність; пропонувати здійснення подальших заходів на місцевому, національному та європейському рівнях; давати державам-членам рекомендації загальнополітичного спрямування; вивчати міжнародні правові документи, які пов'язані з цими питаннями, з тим щоб робити їх, наскільки це є можливим, більш ефективними.

Одним із видів діяльності, яку здійснював ЄКРН при визначенні меж власних повноважень, було вивчення ситуації в кожній із країн, що передбачало аналіз ситуації в кожній із держав-членів з тим, щоб надавати урядам корисні та конкретні пропозиції.

Затверджена процедура підготовки окремої доповіді по кожній країні може бути представлена в такому загальному вигляді:

- a. Попередній збір інформації а також підготовка тексту попереднього проекту доповіді здійснюється невеликими робочими групами ЄКРН. Джерела, з яких отримують попередню інформацію, належать до різних рівнів, серед яких, зокрема, відповіді, які уряди дають на підібраний та надісланий від ЄКРН збірник запитань, підготовлений матеріал відповідних національних членів ЄКРН, інформація щодо національного законодавства, яку для ЄКРН збирає Швейцарський інститут порівняльного законодавства¹, інформація від міжнародних та національних неурядових організацій, а також з різних опублікованих матеріалів та від засобів масової інформації.
- b. ЄКРН розглядає та обговорює попередній проект доповіді щодо кожної країни під час пленарного засідання, а також ухвалює проект доповіді.

¹ *Доповідь, яку було підготовлено Швейцарським інститутом (ref: CRI (98) 80), і в якій розглядається відповідне законодавство держав-членів Ради Європи, знаходиться у відкритому доступі на ВЕБ-сторінці www.ecri.coe.int а також на паперових носіях у Секретаріаті ЄКРН.*

- c. Доповідь надсилається до відповідних урядів для здійснення процесу конфіденційного діалогу, що провадиться через призначеного урядом національного службовця, який забезпечує зв'язок. Проект доповіді країни знову вивчається та, за можливості, переглядається з урахуванням зауважень, що були представлені національним службовцем, який забезпечує зв'язок.
- d. Після цього ЄКРН ухвалює на пленарній сесії доповідь в її остаточному вигляді та передає її через Комітет міністрів Ради Європи до уряду країни, ситуація в якій розглядається. Через два місяці після передачі доповідь оприлюднюється, якщо тільки уряд держави, ситуація в якій розглядається, не висловлює побажання не оприлюднювати цю доповідь.

На сьогоднішній день вже оприлюднено чотири серії доповідей ЄКРН по окремим країнам - у вересні 1997 року, в березні 1998 року, в червні 1998 року та в січні 1999 відповідно². П'ята серія доповідей по окремим країнам була передана до відповідних країн і зараз стоїть питання про оприлюднення цих доповідей³.

У цій доповіді вміщено аналіз та пропозиції ЄКРН щодо України.

Слід відзначити, що ЄКРН завершить процедуру вивчення ситуації в кожній із країн після підготовки доповідей по кожній із сорока держав - членів Ради Європи. За цими п'ятьма серіями доповідей, процес підготовки яких був закінчений у січні 1999, будуть також наступні, в яких будуть представлені доповіді по тим державам - членам Ради Європи, які ще не були об'єктом вивчення. Порядок, в якому здійснювалась підготовка доповідей, не має ніякого іншого значення, окрім того, що підготовка саме цих доповідей завершилась раніше.

Публікація цієї доповіді є початком постійного і активного процесу обміну між ЄКРН та державними органами кожної із держав-членів з тим, щоб віднайти рішення проблемам расизму та нетерпимості, які стоять сьогодні перед Європою. ЄКРН заохочуватиме також до обміну інформацією неурядові організації та інші сторони, що працюють цій області з тим, щоб забезпечити максимальну конструктивність та корисність такої роботи.

² *В перших чотирьох серіях вміщено доповіді по Бельгії, Болгарії, Греції, Данії, Естонії, Ірландії, Ісландії, Іспанії, Італії, Литві, Ліхтенштейну, Люксембургу, Мальті, Нідерландах, Німеччині, Норвегії, Польщі, Португалії, Російській Федерації, Сан-Марино, Словачії, Словенії, Сполученому Королівстві, Фінляндії, Франції, Чеській Республіці та Швейцарії,*

³ *Доповіді по Австрії, Латвії, Румунії та Україні.*

Від 1999 року ЄКРН розпочинає наступну процедуру, яка пов'язана з доповідями по державам і полягає у вивченні тих дій, які уряди могли б ужити у відповідь на вміщені в доповіді пропозиції, щораз поповнюючи їхній зміст та концентруючи увагу на окремих найбільш важливих темах. Протягом періоду 1999-2002 року в такий спосіб відбуватиметься звернення щороку до 10 країн.

* * *

Для одержання подальшої інформації про роботу Європейської комісії проти расизму і нетерпимості (ЄКРН) і про діяльність Ради Європи в цій сфері звертайтеся, будь ласка, за адресою:

**Secretariat of ECRI
Human Rights Directorate
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel: +33(0) 3 88 41 29 64
Fax: +33(0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int**

ВСТУП

Україна проголосила свою незалежність від колишнього Радянського Союзу у 1991 році. Як і декілька інших держав Центральної та Східної Європи, Україна переживає нелегкий перехідний період. Відділення від колишнього Радянського Союзу відбулось мирним шляхом. Однак країна зіткнулась з серйозною економічною кризою, яка ще більше загострилась через перехід до політики вільних ринкових відносин та через зростання корупції і злочинності. Це можна визнати за основні проблеми, які стоять сьогодні перед Україною а також перед іншими країнами, що перебувають у схожій ситуації. Окрім того, перед Україною стоїть також завдання забезпечити відродження та розвиток української етнічної самобутності, - при цьому не повинні бути порушені права груп національних меншин. Такі труднощі спричинюють напруження серед населення, в результаті чого козлами відпущення за економічну кризу можуть стати негромадяни⁵ або певні групи національних меншин.

Закон про національні меншини від 1992 року відіграв важливу роль у запобіганні етнічним чварам та етнічній нетерпимості, надавши дозвіл окремим громадянам користуватись рідною мовою при здійсненні господарської діяльності та дозволивши групам національних меншин засновувати власні школи.

Як нова демократична держава Україна все ще знаходиться в процесі переходу і при звичаєння до визнаних на міжнародному рівні стандартів прав людини. Конституція України, яку було прийнято 28 червня 1996 року, є новою, так само як новими або такими, що є доповнені поправками, є значна кількість законів. Такий перехід потребує часу, але важливо пам'ятати про проблеми расизму та нетерпимості від самого початку процесу встановлення нової сукупності правових норм і контролю за їх запровадженням.

4. ***Зауваження: У цьому аналізі не розглядаються та не враховуються у висновках і пропозиціях ніякі події, що відбулись після 19 червня 1998 року.***

5. *В українському законодавстві не вживається термін "негромадяни", натомість використовуються терміни "іноземці" або "особи без громадянства".*

Окремими ключовими напрямками, які були визначені ЄКРН як такі, що заслуговують на особливу увагу, є:

- розвиток *комплексного законодавства* спеціально для боротьби з усіма видами расизму та нетерпимості;
- важливість слідкувати за правовими та іншими заходами, які лише недавно були запроваджені, і оцінювати їх, а також потреба забезпечити дієве втілення таких заходів на практиці;
- моніторинг за спеціальним автономним статусом Криму та за розміщенням татар, які повертаються до цієї області;
- потреба вжити запобіжних заходів та/або переслідування в судовому порядку, коли йдеться про діяльність українських ультранаціоналістичних угруповувань а також газет, що публікують різкі антисемітські та інші матеріали, які можуть посилити міжетнічну ненависть.
- потреба у проведенні кампанії, спрямованої на підвищення рівня ознайомлення з проблемами расизму, а також з правовими наслідками та санкціями за вчинення актів расизму або дискримінації.

I. Правові аспекти⁶

A. Міжнародні правові документи

1. Згідно зі статтею 9 Конституції України, *чинні* міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою (Парламентом), є частиною національного законодавства України.

2. Україна на сьогодні ратифікувала такі міжнародні правові документи: Міжнародний пакт ООН про громадянські та політичні права, Європейську конвенцію про права людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенцію ООН про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, Конвенцію Міжнародної Організації Праці щодо дискримінації у сфері праці та зайнятості і Конвенцію ЮНЕСКО проти дискримінації в сфері освіти, Рамкову конвенцію про захист національних меншин. Україна є членом Ради Європи з листопада 1995 року.

3. Україна підписала, але ще не ратифікувала Європейську соціальну хартію і Європейську хартію регіональних мов і мов меншин. Український уряд виявив свій намір невдовзі розпочати процедуру ратифікації. ЄКРН вважає, що цей крок треба зробити якомога скоріше.

B. Конституційні положення

4. 28 червня 1996 року Верховна Рада прийняла нову Конституцію, багато положень щодо прав людини в якій були сформульовані під впливом Європейської конвенції з прав людини.

5. Україна є унітарною державою, що складається з двадцяти чотирьох областей та Автономної Республіки Крим (де 70% населення складають росіяни). Конституція України надає Криму автономний статус і право прийняття власної Конституції. Вона також встановлює окремі повноваження, які надаються *переважно* уряду Криму, а не національному уряду. Однак Конституція Криму не може суперечити Конституції України. Автономна Республіка приймає нормативно-правові акти, які не можуть суперечити як Конституції України, так і законам України. Така ієрархія правових систем може обмежувати обсяг конституційних гарантій кримської автономії.

6. Конституція у статті 24 визначає, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, за політичними, релігійними та іншими

⁶ Повний огляд законодавства, що існує в Україні в області боротьби з расизмом та нетерпимістю викладено в публікації *CRI (98) 80*, яку для ЄКРН підготував Швейцарський інститут порівняльного законодавства (див. Бібліографію).

переконаваннями, етнічним та соціальним походженням, місцем проживання, за мовними або іншими ознаками. Конституція України та інше законодавство забезпечують свободу релігійних, політичних та інших переконань. В Україні законодавство про діяльність релігійних общин забезпечується переважно не органами судової влади, а державними органами виконавчої державної влади на рівні області. У ЄКПН склалось враження, що законодавство щодо реєстрації релігійних общин залишає певний простір для прийняття довільних рішень місцевими властями, які уповноважені здійснювати реєстрацію релігійних общин. ЄКПН відзначає, що вже було запропоновано проект доповнень та змін до чинного законодавства щодо свободи совісті та релігійних організацій.

У статті 26 передбачено, що "іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України".

7. Конституція містить положення щодо дискримінації, зокрема з огляду на розвиток національних меншин (Ст.11) та рівність перед законом (Ст. 24). Однак вона не містить окремих положень щодо расизму та нетерпимості. ЄКПН вважає, що слід було б вжити відповідних кроків з тим, щоб ввести до Конституції положення щодо расизму та нетерпимості.

С. Положення кримінального законодавства

8. Основним положенням в області боротьби з расизмом та нетерпимістю є стаття 66 Кримінального кодексу, в якій йдеться про порушення прав громадян залежно від їх расової, національної приналежності чи ставлення до релігії. У цій статті засуджуються умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями, а так само пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих переваг громадян залежно від їх расової, національної приналежності або ставлення до релігії.

9. Дискримінація в сфері громадського життя, така, як відмова у товарах або послугах, дискримінація в області зайнятості чи в питаннях житла підпадає під положення статті 66 Кримінального кодексу. У статті визначаються різні кримінальні дії, в яких присутня дискримінація за ознакою національної чи расової належності особи (зокрема, відмова у прийнятті на роботу або звільненні, відмова у прийнятті до вищого навчального закладу, обмеження соціальних прав та створення безпосередніх або опосередкованих привілеїв, що базуються на приналежності до раси, національності або релігії).

10. Проект нового Кримінального кодексу було передано до Парламенту. В проекті вміщено таке саме положення, як і в чинному Кримінальному кодексі (Стаття 66), тобто йдеться про порушення *права на рівноправність* в залежності від расової, національної приналежності чи ставлення до релігії. Окрім того в проекті вміщено положення, згідно з яким карається геноцид, тобто будь-яке діяння, яке умисно вчинюється з метою повного або часткового знищення національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи або через нанесення їм тяжких тілесних ушкоджень, або через створення для групи умов проживання, які розраховані на повне або часткове її (групи) знищення, скорочення або запобігання народжуваності дітей в такій групі, або примусова передача дітей із однієї групи до іншої (Стаття 413).

11. Практика оскарження через суд не є на сьогодні доступною почасти через те, що чинне законодавство було прийняте недавно, частково через те, що дуже невелика кількість судових справ була порушена за поданням органів влади. Слід заохочувати міліцію та прокурорів, щоб переслідування за такі злочини стало звичним явищем, особливо відколи активізувались українські ультранаціоналістичні групи; запровадження закону та дотримання конституційних положень в цій області повинні перебувати під постійним контролем.

D. Цивільне та адміністративне право

- *Законодавство стосовно національних меншин*

12. Існує три важливих закони щодо національностей, меншин та мови. У Декларації прав національностей України від 1991 року всім народам, національним групам, громадянам України гарантуються рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права. Закон про національні меншини *в Україні* від 1992 року надає можливість громадянам користуватись рідною мовою *у роботі державних органів, громадських об'єднань, а також підприємств, установ і організацій* та надає можливість групам національних меншин створювати власні школи. Однак, згідно Конституції (стаття 10), державною мовою в Україні є українська мова. Нарешті, закон про мову від 1989 року забороняє мовну дискримінацію.

13. Закон про національні меншини гарантує національним меншинам права на національно-культурну автономію. Окрім того, в статті 11 Конституції стверджується, що держава сприяє консолідації та розвитку національних меншин країни. Оскільки відповідне законодавство є зовсім новим, точне застосування таких положень ще не є чітким, хоча положення про навчання на рідній мові для представників різних груп видається досить широким. Однак від різних груп надходили повідомлення, згідно з якими ситуація не є задовільною: наприклад, деякі представники російської національності, що становлять більшість населення в Східній Україні, скаржилися на розширення сфери використання української мови в школі та в засобах масової інформації, в той час як в Криму групи українців та татар скаржились на дискримінацію з боку російської більшості і пропонували, щоб українська мова і мова кримських татар вживались нарівні з російською мовою. В

Одеській області румунсько-молдавські меншини скаржились на те, що вони зустрічались з труднощами у вживанні рідної мови в школах та в друкованих засобах масової інформації. ЄКРН висловлюється за те, що моніторинг за розвитком ситуації та, зокрема, запровадження законодавства щодо прав національних меншин є необхідним для попередження будь-якого напруження в майбутньому.

- ***Положення проти дискримінації***

14. Не існує окремих законів щодо випадків дискримінації в громадському житті, таких, як відмова надавати товари або послуги та дискримінація при наданні роботи чи житла. Позаяк Україна змінює та пристосовує успадковане від Радянського Союзу законодавство, ЄКРН вважає, що було б більш доречно розглянути запровадження ґрунтового антидискримінаційного закону, який би охоплював цю область: як орієнтири можуть бути взяті закони, що вже існують в деяких державах Європи.

- ***Закон про громадянство***

15. Особи, які народилися або постійно проживали на території України на момент проголошення незалежності, вважаються її громадянами. Подвійне громадянство не визнається. В 1997 році Парламент України прийняв поправку, яка гарантує українське громадянство всім громадянам колишнього Радянського Союзу, які на момент проголошення незалежності України в 1991 році постійно проживали на її території. Доповнений закон також спрощує набуття громадянства особам українського походження та їхнім нащадкам, включаючи 70 000 кримських татар, які повернулись до Криму після вислання за часів правління Сталіна. Однак особи, які бажають отримати громадянство, повинні представити офіційні документи з країн, де вони постійно проживають, з підтвердженням того, що вони припинили громадянство цих країн. Оскільки більшість татар приїздить з Узбекистану, то доречними є угоди між Україною та Республікою Узбекистан для спрощення процедури відмови від узбецького громадянства. ЄКРН зазначає, що без українського громадянства татари Криму позбавляються доступу до багатьох соціальних благ, які надали б їм можливість реінтегруватись на їхній батьківщині.

Е. Спеціалізовані утворення

16. Для захисту своїх прав кожна особа має право звернутись до Уповноваженого *представника* Верховної Ради з прав людини, який діє в якості омбудсмана.

17. У липні 1993 року було створено Міністерство у справах національностей та міграцій: у 1996 році воно було перейменоване на Державний комітет України у справах національностей та міграцій. Цей Державний комітет є центральним органом виконавчої влади, який відповідає за здійснення державної політики в області міжетнічних взаємин, прав національних меншин та українців діаспори, міграційних зв'язків, розвитку та функціонуванні на території країни української

мови як державної та мов національних меншин. Також існує Державний комітет України у справах релігій, на який покладено вироблення та здійснення державної політики.

18. Складно давати оцінку цим органам, які були створені недавно. Їхня робота повинна бути заохочувана і над цією роботою необхідно здійснювати моніторинг. ЄКРН, окрім того, передбачає створення окремого органу в рамках пропозиції Загальної рекомендації ЄКРН № 2. ЄКРН також висловлює надію, що в розпорядженні згаданих вище органів буде достатньо людських та фінансових ресурсів для того, щоб виконувати поставлені перед ними завдання.

II. Політичні аспекти

F. Прийняття до громадянства та статус негромадян

- *Імміграція*

19. Україна прийняла багатьох осіб, що повернулись на її територію - українців з республік колишнього Радянського Союзу та кримських татар, яких було вислано до Центральної Азії, і які є в основному, громадянами центральноазіатських республік. Уряд надає їм підтримку і допомагає їм у переселенні, хоч проблеми, які слід розв'язувати, все ще залишаються. З іншого боку, кількість осіб, які шукають притулку, є невеликою, однак є значна кількість іммігрантів з кавказького регіону, серед яких багато осіб, що рятувались від міжетнічних конфліктів в Азербайджані, Грузії, Вірменії або Чечні.

20. В Україні ще немає законодавства про імміграцію. Оскільки видається, що в найближчі роки кількість іммігрантів буде збільшуватись, то варто було б розглянути розвиток правил та політики, які стосуються імміграції та інтеграції осіб, що іммігрували, з тим щоб запобігти проблемі у майбутньому.

G. Освіта і підготовка

- *Підготовка та навчання міліції*

21. Є декілька повідомлень про катування та погане поводження в камерах попереднього ув'язнення, а також про нелюдські умови перебування у в'язницях в Україні протягом останніх років, а також, зокрема, про часті перевірки органами влади молодих людей з Кавказу з темною шкірою. Це, вочевидь, ґрунтується на стереотипі, що ці люди залучені до кримінальної діяльності. Всі повідомлення про погане поводження повинні ретельно вивчатись, а винуваті особи бути покарані.

22. Важливо, щоб посадові особи в правоохоронних органах отримували належну підготовку в області законодавства з прав людини та у поводженні з представниками етнічних меншин і негромадянами. Окрема увага приділяється дослідженню, що його здійснює Рада Європи, і напрямку дій "Підготовка поліції з питань мігрантів та етнічних зв'язків".

- **Шкільна освіта**

23. Згідно інформації уряду⁷ навчання мовами груп меншин здійснюється в 15% українських шкіл. Викладачі мови та літератури національних мов готуються в 15 університетах в різних містах країни.

24. Хоч і відзначається деякий позитивний розвиток, окремі представники російської національності скаржаться на те, що їхні діти перебувають у невідповідному становищі при здачі вступних іспитів до вищих навчальних закладів, оскільки всі абітурієнти повинні писати тести українською мовою. Хоч і зрозуміло, що єдиною офіційною мовою в державі є українська і що в зв'язку з цим знання цієї мови є важливим для всіх громадян України, напевно, слід виявляти більшу гнучкість, наприклад, в питаннях надання вищої освіти іншими мовами. У зв'язку з цим було відзначено постанову уряду про те, що були або будуть створені університети, бібліотеки, театри і т.д., які послуговуватимуться мовами національних меншин, і цим закладам буде надано фінансову підтримку. ЄКРН підтримує такі кроки.

Н. Статистика

25. Як зазначалось, статистичні дані, які були надані урядом України, не охоплюють всі групи, що проживають в Україні, наприклад, населення рутеніїв або рома/циганів. ЄКРН ставить питання про те, чи існують незаповнені пробіли в інформації про різні групи, які проживають в Україні.

26. ЄКРН висловлює сподівання, що статистичні дані про расистські та дискримінаційні дії будуть і далі поповнюватись з тим, щоб створити достовірну базу даних з цієї проблематики. Цим може, наприклад, зайнятись спеціальна міжвідомча комісія або ж омбудсман.

27. Офіційні органи повинні надавати у відповідь на запити детальну інформацію про оскаржувані у суді випадки расової дискримінації та про засоби судового захисту, якими можуть скористатись жертви расизму та ксенофобії.

І. Засоби масової інформації

28. Ультранаціоналістична преса часто публікує антиєврейські та антиросійські наклепницькі матеріали. Антисемітські матеріали також інколи з'являються на шпальтах центральних газет. Як здається, органи державної влади часто не піддають ніякому судовому переслідуванню осіб, що несуть відповідальність за такі дії. Недавно для розв'язання цієї проблеми було створено спеціальну міжвідомчу комісію, яку було наділено правовими повноваженнями. Як сподіваються, комісія буде задіяна там, де це буде потрібно. Окрім того, фахівців-журналістів слід заохочувати до ухвалення кодексу поведінки. Увага приділяється також недавнім ініціативам Ради Європи щодо ролі засобів масової інформації у боротьбі з расизмом та нетерпимістю.

⁷. *Відповіді на збірник запитань, який ЄКРН надіслав до органів державної влади України*

29. Недавно було відзначено, що погіршилось становище з матеріалами мовами національних меншин: документи, в яких до цього окремі частини були викладені мовами національних меншин вже, як видається, не вживаються. Окрім того, не завжди є можливість отримати газети різними мовами меншин. Наприклад, в Одеській області, де проживає молдавсько-румунська меншина (біля 200 000 осіб) не існує жодної газети цією мовою (недавно припинили існування дві останні). Окрім того, неможливо отримувати газети *молдавсько-румунською* мовою з Молдови чи з Румунії. Таку ситуацію слід змінити та здійснити кроки для забезпечення матеріалами мовами меншин. Органи державної влади повинні забезпечити підтримку видань газет мовами меншин.

Ж. Підвищення рівня поінформованості

30. Через те, що громадська думка часом, як здається, досить негативно ставиться до окремих груп, зокрема до рома/циганських общин, ЄКРН вважає, що особливу увагу слід приділити підвищенню рівня поінформованості про ці групи в позитивному плані. До цього потрібно залучити поширення інформації про різні групи меншин, які проживають на території країни, а також внесок, які різні культури роблять в суспільство в цілому. У зв'язку з цим політики та інші громадські діячі мають відіграти важливу роль у формуванні громадської думки.

К. Інші області

- *Вільне пересування по території країни*

31. На сьогодні ще зберігаються деякі обмеження у вільному пересуванні всередині України з місця на місце, оскільки для переїзду в різні місця вимагається дозвіл на проживання (прописка), отримання якого залежить від можливості мати житло і т. ін. Незважаючи на певний прогрес у цій області, ті, хто з якихось причин втратили своє право на проживання або ж не отримали його, все ще позбавлені доступу до певної кількості гарантованих Конституцією прав. Наприклад, вони можуть отримувати медичну допомогу тільки в державних лікувальних закладах за місцем прописки. Певно, що такі обмеження, які походять ще з радянських часів, повинні бути зняті.

- **Ставлення до рома/циган**

32. Серед національних меншин в Україні є біля 48 000 рома/циган⁸. В 1990 році рома/цигани в Закарпатті створили три общини - обласне та Ужгородське міське товариства з відділком у Мукачеві. Керівник обласного товариства є депутатом обласної ради. Діяльність в общинах сконцентрована на покращенні рівня освіти молодих людей, а також на зайнятості, соціальних та культурних питаннях. Ці організації мають зв'язки з циганським парламентом в Угорщині та організаціями циган в інших європейських країнах. Однак є повідомлення про систематичне погане поводження з рома/циганами як з боку звичайних, так і спеціальних підрозділів міліції у Закарпатті. Було придумано так звані «профілактичні» підрозділи міліції, метою яких є попередження скоєння злочинів. Рома/цигани є єдиним об'єктом цих підрозділів міліції. Перший складовий такої політики був розрахований на рома/циган з кримінальним минулим. Всі рома/цигани, які протягом останніх трьох років потрапляли до в'язниці, були занесені до спеціального списку для подальшого нагляду і контролю. По-друге, скрізь у Закарпатті рома/цигани, в основному, молоді чоловіки, які проживали в рома/цигаських общинах, недавно були піддані примусовій реєстрації і в них взяли відбитки пальців; часто при цьому застосовувався колективний арешт. По-третє, у цілих общинах здійснювались контрольні рейди з різних мотивів: розшук підозрюваних у вчиненні злочину, перевірка прописки (дозволу на проживання) або просто з метою залякування. Нарешті, підтримується ідея створення гетто (*резервацій*). ЄКРН вважає, що ситуація з рома/циганами повинна бути докорінно змінена на краще, і потрібно покласти край будь-якій дискримінаційній практиці типу описаної вище.

Основні дані, які були надані органами державної влади України

Для того щоб бути послідовним, ЄКРН у своїх доповідях по кожній країні в цій рамці наводить лише ті статистичні дані, які були надані урядами у відповідях на збірник питань ЄКРН. Збірник питань був надісланий до органів державної влади України 10 жовтня 1996 року.

11 мільйонів етнічних росіян, 400 000 білорусів, 500 000 євреїв, 300 000 молдован, 250 000 кримських татар, 230 000 болгар, 220 000 поляків, 164 000 угорців, 135 000 румун, 100 000 греків, 40 000 німців, 8 000 словаків.

* *Населення: 50.5 мільйонів (1 січня 1998 року). Цю цифру було взято з видання Ради Європи «Недавній демографічний розвиток у Європі» (див. Бібліографію)*

⁸. *За даними, які були надані органами державної влади України*

БІБЛІОГРАФІЯ

В цьому переліку вміщено основні джерела, які були використані під час розгляду ситуації в Україні: перелік не включає решти інших інформаційних джерел (засоби масової інформації, безпосередні контакти в країні, національні НУО), які теж були використані.

1. Reply supplied to the ECRI questionnaire by the Ukrainian authorities.
Відповідь, яку було надано на збірник запитань ЄКРН до органів державної влади України.
2. CERD/C/SR.958, Examination of Ukraine's 11th and 12th periodic reports, 1993.
CERD/C/SR.958, Розгляд 11 та 12 періодичних доповідей України, 1993.
3. CERD/C/226/Add.3: Twelfth periodic reports of States parties due in 1992, Ukraine.
CERD/C/226/Add.3: Дванадцяті періодичні доповіді держав-сторін, 1992, Україна.
4. Report on the application by Ukraine for membership of the Council of Europe, Parliamentary Assembly, FDOC7370.
Доповідь щодо надання Україні членства у Раді Європи, Парламентська асамблея, FDOC7370.
5. Addendum to the report on the application by Ukraine for membership of the Council of Europe, Parliamentary Assembly, Doc. 7370 Addendum.
Доповнення до доповіді щодо надання Україні членства у Раді Європи, Парламентська асамблея, Doc. 7370, доповнення.
6. Opinion on the application by Ukraine for membership of the Council of Europe, Parliamentary Assembly, ADOC7398.
Висновок щодо надання Україні членства у Раді Європи, Парламентська асамблея, ADOC7398.
7. Statement by the delegation of Ukraine to the Sixth Conference of European Ministers responsible for migration affairs, Warsaw, June 1996.
Заява української делегації, яку було зроблено на Шостій Конференції європейських міністрів, що є відповідальні за питання міграції, Варшава, червень 1996.
8. Annual Report, Amnesty International, London, 1996.
Річний звіт, «Міжнародна амністія», Лондон, 1996.
9. Documents by Amnesty International concerning the situation in Ukraine.
Документи «Міжнародної амністії» щодо ситуації в Україні.
10. US State Department Country Reports on Human Rights Practices for 1995, Washington, 1996.
Доповіді державного департаменту США про практичне здійснення прав людини в 1995 році в різних країнах, Вашингтон, 1996.
11. Antisemitism world report 1996, Institute for Jewish Policy Research and American Jewish Committee, New York, London, 1996.
Світова доповідь про антисемітизм, 1996 рік, Інститут досліджень єврейської політики та Американський єврейський комітет, Нью-Йорк, Лондон, 1996.

12. The New Russian Diaspora, Vladimir Shiapentokh, Munir Sendich and Emil Payin ed., London, 1994.
Нова російська діаспора, Владімір Шапенток, «Мьюнір Сендіч енд Еміл Пейн ед. », Лондон, 1994.
13. A political portrait of Ukraine, Interethnic relations & national tolerance in the countries of Central and Eastern Europe, Democratic Initiatives, Kiev, 1995.
Політичний портрет України, міжетнічні взаємини та національна терпимість в країнах Центральної та Східної Європи, «Демократичні ініціативи», Київ, 1995.
14. Ukraine Human Development Report 1995, UNDP, Kiev, 1995.
Доповідь про розвиток прав людини в Україні, UNDP, Київ, 1995.
15. OSCE Implementation Meeting on Human Dimension Issues Warsaw, 1997 Report by the International Helsinki Federation for Human Rights.
Зустріч ОБСЄ щодо проблем людського виміру, Варшава, Доповідь міжнародної Гельсінської федерації за права людини.

**Наступний додаток не є частиною аналізу та пропозицій ЄКРН
щодо ситуації в Україні**

Додаток

ЄКРН хоче зазначити, що аналіз, який вміщено в його доповіді про Україну, як це вже було вказано на стор. 7, зроблено станом на 19 червня 1998 року, і в ньому не враховані ніякі зміни, що відбулись після цієї дати.

Відповідно до процедури ЄКРН щодо підготовки доповідей по кожній із країн, органи державної влади України призначили національного службовця, який забезпечує зв'язок з ЄКРН, і який залучений до конфіденційного діалогу з обговорення проекту тексту ЄКРН щодо України; певна кількість зауважень цього службовця були враховані ЄКРН та відображені у доповіді.

Однак у процесі такого обговорення національний службовець від України, який забезпечує зв'язок з ЄКРН, настійливо домагався, щоб зроблені органами державної влади України зауваження були вміщені як доповнення до доповіді ЄКРН.

Observations provided by the authorities of UKRAINE concerning ECRIs report on UKRAINE

The report, prepared by the experts of the European Commission against Racism and Intolerance, on Ukraine are considered by Ukraine as serious analytic document which contributes to the further development of the legislation of Ukraine in the sphere of combating racism and intolerance on the basis of the Council of Europe's norms and standards

However, we consider it necessary to clarify some facts and conclusions contained in the report in order to create a full and real picture of situation existing in Ukraine.

Mostly, it applies to the protection of rights of some national minorities in Ukraine, in particular the rights on education in native language and its use in written press, and the preventive measures of militsia (police) aimed at fight against crime as well.

1. The monitoring of "the special autonomous status of the Crimea" (Introduction, key areas) is not an issue, which belongs to the competence of the ECRI according to Terms of reference of "ECRI's Internal and Operating Methods".

2. *The complaints of some persons belonging to the national minorities and living in some regions of Ukraine on the increased use of Ukrainian in schools and in the media and difficulties they face in using their languages in schools and in written press are groundless.*

- *According to Article 10 of the Constitution of Ukraine the Ukrainian language is the only State language.*

The Ukrainian language as a language, which has been subjected to genocide over more than 300 years, requires careful attention concerning its revival and introduction as the state language into all spheres of social and political life under conditions of development of an independent state.

At the same time Ukraine by its Constitution guarantees "free development, use and protection of the Russian language and other languages of national minorities" (Art. 10), "promotes consolidation and development of the Ukrainian nation... as well as development of ethnic, cultural, linguistic and religious identity of all native peoples and national minorities of Ukraine" (Art. 11).

So, the complaints of some persons belonging to the national minorities on the increased use of Ukrainian in the social life contradict to the international norms, notably the Hague recommendations about the national minorities' rights for education (P. 1) read: "... persons pertaining to national minorities are obligated to integrate into wider society of the State through an independent knowledge of the state language".

- *According to data of 1997 (secondary educational establishments of the Ministry of Education of Ukraine - 1996-1997 Statistical Book, K. VVP "Kompas", 1998) in Ukraine 25 % of secondary educational establishments (in ECRI's report -15%) gave training in the Russian language and languages of national minorities: 2,503,839 (2,747 schools) pupils were taught in the Russian language, 34,268 (96 schools) - in Romanian, 21,030 (65 schools) - in Hungarian, 4,230 (17 schools) - in Moldovian, 2,834 (6 schools) - in Crimean-Tatar, 1,075 (3 schools) - in Polish, 66 - in the Bulgarian language and 54 - in the Slovak language. These data are quite correlated with quantitative composition of ethnic population of Ukraine in which the citizens of non- Ukrainian origin account for some 25 %.*

- Concerning the Moldovian and Romanian minorities the following data on the net of schools with study in the languages of this minorities should be mentioned:

	1997-1998 academic year	1997-1998 academic year
in the Moldovian language pupils	17 4,230	18 4,509
in the Romanian language pupils	96 34,268	97 34,352

Any school with study in the Moldovian or Romanian languages has not been closed since the emerging of Ukraine as an independent state.

Thus, in the 1997- 1998 academic year in Odesa oblast (region) 11 schools with the Moldavian language of teaching were functioning. The Moldavian language as subject at schools with other languages of training was studied by more than 3,000, as an option by - 479 pupils and in 18 pre-school establishments as well.

These data agree with the quantity of the Moldavian (about 144,000 persons) and Romanian (about 700 persons who reside dispersally) population in Odesa oblast (in ECRI's report - 200,000 persons of Moldovian-Romanian origin) and correspond to the provisions of the European Charter for Regional or Minority Languages, signed by Ukraine on 2 May 1996 "... if the number of persons who use regional language or language of minorities justifies it, to permit, encourage and provide teaching in the regional language or language of minorities at all respective levels".

- In the Autonomous Republic of Crimea in the 1997-1998 academic year 6 schools were functioning with the Crimean-Tatar language of teaching, where 2,831 pupils studied; 39,071 pupils studied the Crimean-Tatar language as subject at schools of the Autonomous Republic of Crimea. Optionally this language was studied in Sebastopol in 2 schools (249 pupils) and in Kherson oblast - in 2 schools (337 pupils). 2 week schools were also functioning with study of the Crimean-Tatar language: 1 (16 pupils) - in the Autonomous Republic of Crimea, 1 (200 pupils) - in Mariupol.

- Over 1,400 periodical editions are published in minority languages, of them, 1,300 - in the Russian language.

The needs of the Romanian minority in using of its language in written press are satisfied by the following Romanian-language editions: newspapers - "Concordia- (addition to the newspaper of the Parliament), "Zorile Bukovinef", 4 newspapers of the district councils of the Cnernivtsi region, independent newspaper "Curierul de Cherneuts"; 2 journals - "Arcashul" and "Plaj Pominescu"; journal for children "Fegurel".

In Odesa oblast the publication of the Moldovian-language newspaper "Lucaferul" is planned by the end of the current year.

The regional state administrations facilitate to the developments of contacts of the Romanian minority with Romania.

3. Ukraine considers Ruthenians as Ukrainians. The word "Ruthenians" appeared in the Hungarian and Romanian languages as definition of Ukrainians.

4. In the case of "frequent harassment by the authorities of young dark-skinned men from the Caucasus", it should be noted that:

- these men come from the Caucasus since a great number of illegal migrants arrive also in Ukraine from countries of North Asia and Afghanistan;

- verifications of the legality for the staying of dark-skinned men in Ukraine are based not "on the stereotype that these people are involved in criminal activity", but on police duties according to legislation to control observance of the rules of entry, departure, stay in Ukraine and transit of the foreigners through its territory.

It should also be noted that realization by the foreigners of their rights and freedoms should be without prejudice to national interests of Ukraine, rights, freedoms and legal interests of its citizens and other persons who reside in Ukraine.

5. Concerning manifestations of racism and ghettoisation in relation to Roma/Gypsies it should be noted that to the end of preventing crimes in the territory of Transcarpathia oblast the routine inspections and checking of settlements are carried out to detect persons without residence registration permits (propiska), criminals who hide from investigation and court.

Taking into consideration motivated suspicions in commitment of a number of crimes by Roma/Gypsies they, as a rule, are also checked in the established way. Thus, for instance, in May 1998 in Uzhogord district of Transcarpathia a group of Roma/Gypsies was arrested for thefts of individual property of the citizens. At present, 32 episodes of its criminal activity were documented, material evidence was collected, investigator actions are being performed.

All the persons who return from the prisons are documented to prevent crimes irrespective of their nationality.

[ecri\cbc\public\ecri99-10 ukrainien]